

ONERVA LÄÄPERI

Lumoavat joululehdet

Lumoaaret Joululehdet

© 2021 Onerva Lääperi
Taitto ja kansi: Books on Demand
Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi
Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa
ISBN: 978-952-80-5729-1

*Lumoavat
Joululehdet*

MATKAEVÄÄKSI LUKIJALLE

YLI 180 VUODEN MATKA

Joulu on suomalaisille tärkeä asia, vuoden suurin juhla. Rauhoit-
tuaksemme siitä nauttimaan maassamme on edelleen käytössä
keskiajalta peräisin oleva joulurauhan julistaminen. Se on jää-
nyt tekemättä vain isonvihan, Turun piirityksen ja sisällissodan
aikana. Vanhaan pohjoismaiseen lainsäädäntöön sisältyi määräys 20
päivää kestävästä joulun ajasta, jolloin tehdyistä rikoksista määrättiin
kovennettu rangaistus. Vuodesta 1936 alkaen Turun entisen raatihuo-
neen, Brinkkalan talon parvekkeelta on luettu, radioitu ja televisioitu
jouluaattona 24.12. klo 12.00 vanhan tradition mukainen julistus Nu-
tin päivään, nykyisin 13. päivään tammikuuta jatkuvasta joulurauhasta:
"Huomenna, jos Jumala suo..."

Rauhalliseen joulunviettoon kuului jo varhain lukeminen. Vanhimpia
kansan pariin levinneitä lukemistoja olivat joululehdet. Usein lehdet
pantiin talteen ja niiden ympärille syntyi oma keräilijäkuntansa. Nyt
kun kaikki eivät enää tiedä mitä joululehdillä tarkoitetaan, on mukavaa
toivottaa teidät tervetulleiksi vaiherikkaalle lukumatkalle joululehtien
pariin. Luvassa on taustaa, tarinoita ja otteita vanhoista joululehdistä.
Tie johtaa maamme jouluperinteistä ja suomenkielisen kirja- ja lehti-
kustantamisen alkuvaiheista joululehtien historiaan ja sisältöön. Voitte
seurata suomalaisten arkea ja juhlaa, kriisejä ja hyvinvointia. Joululeh-
det tallentavat palan suomalaista kulttuuriperinnettä ja kuvaavat kukin
omaa aikaansa.

Kirjaa varten olen poiminut eväitä vuosikymmenien aikana lukemis-
tani ja keräämistäni useista sadoista joululehdestä sekä erilaisesta läh-
dekirjallisuudesta alkaen 1800-luvulta tähän päivään.

Rattoisaa matkaa joulusta jouluun

Onerva Lääperi

KARTTA MATKALLE

JA KOMPASSI ESILLE

<i>Joulu tulee, juosta pitää</i>	8
Tie pakanallisesta kekristä kristilliseksi jouluksi	8
Viikkojen hyörinä	11
Lukemista ja yhdessä olemista.....	15
Joulun ilme luodaan monin keinoin.....	17
Jouluna parasta pöytään	28
 <i>Hitain askelin lukemisen alkuun</i>	31
Suomenkielisen kirjallisuuden työläs alkutaival	31
Oppivelvollisuuslaki toi kansakoulut kuntiin	34
Joululehtien alkutaival	36
Opastuksen ja valistuksen etsikkoaika	40
Kuvittajat loivat joululle kasvot	47
 <i>Mausteeksi lukumatkalle</i>	51
Lasten joululehdet suuressa suosiossa	51
Joulupukki ja Korvatunturi tunnetuksi	69
Joulukirjojen startti	80
Lehdet levisivät maaseudun koteihin	83
Työväestön nousevat äänet	93

<i>Kaverin kanssa ilossa ja surussa</i>	99
Pukit ja pässit vapaalla.....	99
Kriisiaikojen surulliset askelet	103
Toinen toistaan tukien.....	119
Karjalaiset sopeutuivat uusiin oloihin	125
Seurakunnat uskollisina kantajina.....	129
<i>Joululehtiperinne jatkaa reitillään</i>	138
Perinteisen kulttuurin jatkajat	138
Live Style- lehdet kannustavat uusille poluille.....	144
Lähteet	145
Kirjallisuus	147
Kirje löytöretkeilijälle	148

JOULU TULEE, JUOSTA PITÄÄ

TIE PAKANALLISESTA KEKRISTÄ KRISTILLISEKSI JOULUKSI

RAKKAALLA LAPSELLA OLII MONTA NIMEÄ

suomalaisen joulunvieton pitkät perinteet juontavat pakanuuden ajalta, jolloin vietettiin kekrijuhlaa suurena sadonkorjuujuhlanä. Kekri oli perinteisesti satovuoden viimeinen päivä ja samalla uuden vuoden ensimmäinen päivä nk. vanha uusi vuosi. Se oli uuden vuoden, korjatun sadon ja loppuun saatettujen töiden juhla. Se yksinään sisälsi sekä nykyisen joulun ja uuden vuoden. Kekriä seuranneen, vuoden ainoan lomaviikon "hömpäviikon" aikana palkolliset saattoivat pestautua uuteen taloon. Kekrijuhalla ei ollut tarkkaa ajankohtaa, vaan juhliminen vaihteli sen mukaan, miten syystoimet saatiin tehtyä. Juhlan nimellä (Köyri, käyri, köyry, kööri, keuri, keyri, kegri ja kegrinpäivä) tarkoitettiin myös haltiaa tai pelättä ja vanhempina aikoina myös jumalaa, joka turvasi kasvun.

Vanhaa uutta vuotta, loka- ja marraskuun vaihteessa, vietettiin kaikkialla pohjoisessa Euroopassa. Brittein saarilla vietettiin samoihin aikoihin juhlaa, joka tunnettiin nimellä samhaim. Tämän perinteen irlantilaiset emigrantit veivät Amerikkaan ja siitä kehittyi siellä vietettävä ja nykyisin Suomeenkin tullut halloween. Kaupoista löytyy halloween-koristeita ja hulluttelutavaraa. Ilottelu- ja keppostyyli on voittamassa perinteisen ja vakavahenkisen pyhäinpäivän vieton. Halloweenin tunnus on ontto kurpitsalyhty, hurjasti irvistävä Jack-o-Lantern.

ELÄVIEN JA KUOLLEIDEN YHTEINEN JUHLA

Suomalaisen kekrin viettoon sekoittui vainajien päivän tapoja. Silloin ateriointiin ottivat osaa talon oma väki ja suvun jäsenet, elävät ja kuolleet. Vainajilla oli lupa vaeltaa elävien joukossa. Heille jätettiin ruokauhreja pyhien puiden juurille. Haltioille vietiin ruokaa talliin ja navettaan. Suomessa kekri oli pitkään kansan keskuudessa talonpoikien, maanviljelijöiden ja karjankastattajien vuoden suurin juhla, "Herran joulu, talonpojan kekri". Kekriin kuului taikojen tekeminen ja ennustaminen.

*Ei aina keyriä kestä.
Ei aina tupia pestä.
Ei aina häitä juoda.
Ei aina iloa suoda
Toisinaan on surun aika.
Toisinaan on hautapaikka.
Toisinaan on kaljan pano.
Toisinaan on työpäivä.*

RUOAN, JUOMAN JA LEIKIN JUHLA

Kekrin vietto vakiintui 1800-luvun kuluessa pyhäinpäivään ja vanhat juhlatavat jakaantuivat osittain muiden vuosijuhlien kesken tai osiksi niistä. Kekriateria saatettiin jättää yöksi pöytään, jotta vainajat saisivat yön aikana käydä syömässä. Tämä tapa siirtyi myöhemmin joulunviettoon, sanottiin: "Tulispä joulu, niin sais yölläkin syödä". Vasta 1800-luvun aikana joulu nousi vuoden tärkeimmäksi juhlaaksi. Vanhana uutena vuonna kiertelivät nykyisten nuuttipukkien tapaiset tarjoilujen kerjääjät: kekrittäret, köyrihönttämöt tai köyripukit. He olivat naamareihin ja turkkeihin pukeutuneita aikuisia, jotka esittivät haltioita tai henkiä. Nykyisin vanhat pelottelijat ovat jo unohtuneet. Myös vanhojen aikojen mukaiset juhlatilaisuuksissa kylmille lattialle levitetyt oljet ovat jääneet

historiaan. Nykyisin perinnettä jatkaa Nuutinpäivä 13.1., jolloin lapset kiertävät taloissa pyytäen päästä laulamaan makeislahjoja vastaan. Tämäkin tapa on vähenemässä.

Köyriätär kulki talosta taloon hupia etsimässä. Kuvassa oleva olento on Kuronlahden Vatalassa. Rytkönen Ahti 1927. Museovirasto - Musketti

Palovaaran takia lattiaoljet kiellettiin 1700-luvulla ja tapa hävisi 1800-luvun loppua kohti. Kekriä on jonkin verran elvytetty järjestämällä nykymuotoisia sadonkorjuujuhlia marraskuussa. Vuonna 1938 perustettu Talonpoikaissäitiö toimii elävän maaseutukulttuurin hyväksi. Se vaalii perinteitä, mutta elää myös ajassa ja luo uutta talonpoikaiskulttuuria.

Joulu tulee, juosta pitää, sanoo
vanha sananlasku.

Muistot entisistä jouluista avautuvat
vanhojen joululehtien sivuilta
koskettavasti ilman turhaa juoksua.

Tervetuloa vuosittain
vaihtuviin tunnelmiin.

BoD

9 789528 057291